

# РОЗДІЛ 1.

## ВСЕСВІТНЯ ПАВУТИНА ШПИГУНСТВА

### РОЗВІДУВАЛЬНА СЛУЖБА США: БІЛЯ ВИТОКІВ

Аллен У. Даллес, один із засновників і багаторічний директор ЦРУ США у книзі «Мистецтво розвідки» найкращим способом оволодіння ремеслом розвідки назвав «аналіз історичних прецедентів». Перші кроки на шляху таємної війни виходець з елітної родини (дід і брат А. Даллеса очолювали зовнішньополітичне відомство США) він зробив у роки Першої світової війни. Прикриваючись посадою в американському посольстві у Швейцарії, молодий магістр Принстонського університету збирав дані про основних противників: Німеччину, Австро-Угорщину, а також про балканські країни. Тут нібито з ним трапився кумедний випадок. Йому доповіли, що якийсь політемігрант із Росії Володимир Ульянов просить зустрічі зі співробітником посольства. Чи то розвідник-неофіт проявив елементарне недбалість і небажання псувати вікенд, чи то не зміг розпізнати у відвідувачі



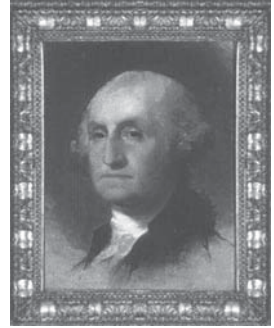
*Аллен Даллас*

майбутнього засновника першої у світі держави робітників і селян, але прохача попросили «почекати до понеділка». Більше Ілліч не дошкуляв зарозумілих янкі, але ж який був шанс! А втім, біографи Даллеса не виключають, що той просто розповів розхожу небиліцю.

Біля витоків американської розвідки стояв головнокомандувач повстанцями проти панування англійських колонізаторів і в майбутньому перший президент Америки Джордж Вашингтон, який особисто складав інструкції для шпигунів, вербував агентів на власні гроші,

в секретній переписці він фігурував під кодом «711». З його ініціативи створили управління секретної розвідки, яке одночасно здійснювало розвідувальну й контррозвідувальну роботу.

На таємну війну виділили величезні на той час кошти – 17 тисяч доларів. До нас дійшли слова великого американця, які й зараз є актуальними для спецслужб: «Щоб не відбувалося у країні, щоб не сталося з ним самим (розвідником. – Авт.), він зобов'язаний зробити все можливе й неможливе для того, щоб не опинився під загрозою провалу його помічник (тобто агент, інформатор. – Авт.), аби люди, які стали на шлях співробітництва з ним, не постраждали згодом і не боялися за своє майбутнє». Таким чином, Вашингтон став основоположником славної традиції американського істеблішменту, коли керівники розвідки ставали першими особами «оплоту світової демократії».



*Джордж Вашингтон*

Під час війни 1775–1783 років за незалежність США патріоти нерідко потрапляли на шибеницю за збирання даних про «томми Його Величності» короля Георга III. В історію шпигунства ввійшли хрестоматійні постаті відважних індепендентів майора Б.Толмеджа – шефа створеного в серпні 1777 року особливого відділу армійської розвідки, Р.Таунсенда – керівника широкої агентурної мережі «Калпер ринг», і звичайно ж капітана Натаніела Хейла – колишнього вчителя і друга Толмеджа. «Я шкодую, – вигукнув Хейл на ешафоті, – що в мене одне життя, яке я можу віддати за свою батьківщину!» В історію американської розвідки Хейл ввійшов як герой, на його честь встановлено пам'ятник на подвір'ї штаб-квартири ЦРУ в Ленглі. Втім, варто зважити, що на допиті 22 вересня 1776 року він виказав практично все, що знав, і помер без сповіді, бо у цьому йому відмовили через приналежність до масонів. Подейкують, що саме Хейл став прототипом героя роману Фенімора Купера «Шпигун», а 1985 року був оголошений героєм штату Коннектикут.

Розвідувальні команди створювалися з частин повстанської армії та партизанських загонів, вербували «червоних мундирів», представників адміністрації, торговців, англійців – мешканців населених пун-



*Бенджамін Франклін*

ктів, прилеглих до бівуаків. Практикувалася підривна пропаганда з метою деморалізації військ ворога. Контррозвідка колоністів спромоглася виявити низку кваліфікованих вивідувачів противника; на ешафоті опинився і шеф розвідки окупаційних військ майор Дж. Андре.

На ниві тодішнього закордонного шпигунства відзначився і один з батьків-засновників, посол 13-ти бунтівних Північноамериканських штатів у Франції Бенджамін Франклін. Під егідою посла діяв розвідувальний орган – «комітет секретної кореспонденції» з друзями американських колоній в інших частинах світу, заснований 29 листопада 1775 року. Кореспонденцію писали невидимим чорнилом, яке Дж. Джей розробив у Лондоні. Його інформатори проникли в англійські урядові й високі військові кола.

Так, 1778 року Б.Франклін дізнався про зміст панічної доповіді англійського командувача генерала Корнуоліса, у якій йшлося про становище в Америці, – але ж і місяця не минуло від часу надходження доповіді до столиці метрополії! Він намагався цілеспрямовано впливати на громадську думку Європи в інтересах своєї молоді держави. Серед безперечних досягнень Б.Франкліна те, що 6 лютого 1778 року відбулося підписання договору з Францією про визнання суверенітету Америки, про невтручання Бурбонів щодо захоплення повстанцями англійських колоній у Північній Америці й на Бермудах. У відповідь США і собі люб'язно погодилися на захоплення французами британських володінь у Вест-Індії.

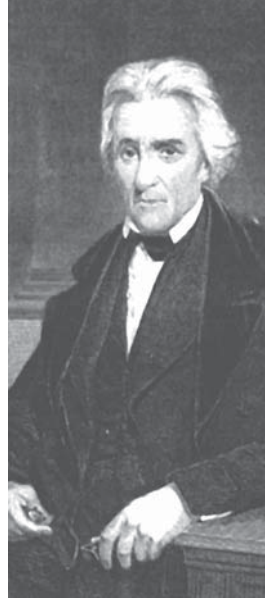
Діяльність Франкліна продемонструвала важливість контррозвідувального забезпечення зовнішньої розвідки. Річ у тім, що англійці зуміли підсунути послу Штатів у Франції доктора медицини Е.Банкрофта. Той, безсумнівно, був здібним шпигуном, інакше імперська скарбниця не виділила б йому утримання 1000 фунтів стерлінгів з правом відвідувати засідання таємної ради короля. Подвійний

агент справно отримував винагороду й від конгресу США. Банкрофт не тільки інформував Лондон про дії й плани Франкліна, але й перехоплював його депеші до Вашингтона. Крутії Банкрофт настільки втерся у довіру до шляхетного посла, що той не вірив інформації про дворушництво свого найближчого помічника.

На жаль, уроки війни невдовзі забулися, розвідка переживала цілковитий занепад і не зуміла виконати свою місію у війні з Англією 1812–1814 років, коли незалежність удалося відстояти з превеликими зусиллями.

Розвідувальні місії наприкінці XVIII – на початку XIX сторіччя здійснювали окремі дипломати й генерали одноосібно й «з наскоку» (визначення А.Даллеса, великого знавця історії попередників). Відомо навіть, що президент США (1829–1837) Е.Джексон не цурався використовувати для збору інформації відомого пірата Ж.Лафіта. А втім, на той час США, провінційна аграрна держава, не дуже-то й потребували системи секретного вивчення старої Європи та інших регіонів світу. Вистачало й «домашніх» клопотів. Розгортався грандіозний фронтір — освоєння «дикого Заходу», яке відбувалося у безперервній боротьбі з індіанцями, котрі постійно плуталися під колесами фургонів переселенців (цей героїчний час збагатив фольклор цікавою приказкою: «Господь Бог створив людей різними, а пан Кольт зрівняв їх»). Якщо до початку колонізації корінного населення налічувалося до 100 мільйонів душ, то на сьогодні США проживає приблизно 12 мільйонів індіанців.

Розвідкою займалися так звані індіанські скаути, або зірвіголови, на зразок «мексиканської розвідувальної роти». Цей розвідувально-диверсійний підрозділ зі злочинців та авантюристів організували генерали Тейлор і Скотт під час війни 1846–1848 років з Мексикою (у результаті якої «грінго» завоювали величезну територію — третину нинішньої площі США).



*Ендрю Джексон*

2 грудня 1823 року після оголошення президентом Монро доктрини (названої на його честь), яка передбачала право США на експансію в обох Америках, починається епоха Корпусу морської піхоти, учасники якої прикрашали свої кокарди зображенням земної кулі. «Американські континенти, — заявив Дж. Монро, — в поточний час не можуть розглядатися як об'єкти для майбутньої колонізації будь-якої держави». Він прямо наголошував, що спроби втручання європейських держав в справи обох америк США «будуть віднині розглядати як ворожий по відношенню до них політичний акт». У 1845 р. Джон О'Саллівен уперше сформулював концепцію американського життєвого простору.

Однак на той час заморські силові акції були радше винятком. Так, 1853 року американці вперше зіштовхнулися з майбутнім заклятим ворогом — оригінальною японською розвідкою. Річ у тім, що 8 липня 1853 року фрегати ескадри комендатора Перрі ввійшли в бухту японського міста Едо (нині Токіо), демонструючи готовність пушками підтвердити вимогу відкрити Японські острови для іноземної присутності. Адміністрація військового керманіча Японії — сегуна — оторопіла, і для вивідання планів «заморських дияволів» відправила шпигуна-ніндзя з роду Савамура. Той потаємно обшукав відсіки флагманського корабля і повернувся з різними предметами (сірниками, свічками, милом) а, головне, з листком паперу з незрозумілим письмом. Тільки через сто років дослідники історії ніндзюцу, ознайомившись зі збереженим у родині Савамура листком-реліквією, зрозуміли, що трофеєм став ... текст матроської пісеньки: «Француженки прекрасні в ліжку, німкені — на кухні...» і таке інше.

Не здобула лаврів розвідка й у період Громадянської війни 1861—1865 років. Як зауважив сучасник, «у будь-якому місті середньовічної Італії за один тільки рік шпигунських операцій здійснювалося більше, ніж за всі чотири роки громадянської війни». Жителі Півночі аби як дотримувалися конспірації, війська переміщувалися відкрито, у столиці Півночі Вашингтоні розвідувальна служба Конфедерації південних штатів могла запросто вивідати потрібну інформацію.

Тоді ж зійшла зірка легендарного Алана Пінкертон (1819—1884). У 23 роки уродженець шотландського Глазго прибув до Штатів і всупереч волі батька, який бачив свого потомка справним бондарем, подався у

поліцейські. Алан створив Національне детективне бюро Пінкертона, яке в основному боролось з популярним тоді народним промислом — пограбуванням потягів. Пінкертона примітили на Капітолії 1861 року, коли він відвернув замах на президента Авраама Лінкольна. У квітні цього ж року за пропозицією генерала Дж.Макклелана Пінкертона організував розвідувальну службу Півночі — «Янки». Однак агентурна розвідка й конспірація були поставлені вкрай слабо, Пінкертона, чие ім'я стало названим для детектива й контррозвідника, виявився не здатним керувати розвідкою. На початку 1863 року на зміну аматорам Пінкертона приходить професійне бюро інформації Дж.Шарпа (у майбутньому бригадного генерала), а в березні 1864-го головнокомандувач північних генерал-лейтенант В.Грант зробив бюро структурним підрозділом свого штабу. Однак жодної помітної розвідувальної операції воно не здійснило і після закінчення бойових дій бюро розпустили.



*Президент США Авраам Лінкольна (у центрі)  
та Аллан Пінкертона (зліва), жовтень 1862 р.*

Успіхів досягали здібні одинаки, такі наприклад, як Л.Бейкер. Він як фотограф-мандрівник їздив місцями дислокації конфедератів, фотографував солдатів, паралельно збирав інформацію. Нагородою йому став чин бригадного генерала й посада голови національної розшукової поліції. Однак люди Бейкера прогавили Бута – убивцю А.Лінкольна. 14 квітня 1865 року могильника рабства та об'єднувача країни не стало – Бут поціливі президентові у голову під час театральної вистави, безперешкодно потрапивши до VIP-ложі. Щоправда, сам А.Лінкольні довго відкрито не висловлювався проти рабства, поважаючи «приватну власність джентльменів» Півдня, і тільки кризове становище у війні змусило його скасувати цей ганебний інститут, підірвавши аграрне господарство противника і поповнивши армію Півночі чорними добровольцями (проте зрівнювання у реальных правах афроамериканців з іншими народом зтяглося на добре сторіччя, до 1960-х рр., а зараз, як не дивно, афроамериканці дедалі більше демонструють тенденцію до соціокультурної відрубності від решти громадян США, до 15 млн. нащадків рабів вже перейшло до ісламу).

Консолідація держави, бурхливе промислове зростання привели до усвідомлення геополітичних інтересів і можливості відстоювати їх методом експансії (за всю свою історію Америка понад 200 разів вдавалася до військового вторгнення на територію інших держав). Головним її інструментом вважався військово-морський флот. Стратегію «досягнення панування на морі» було сформульовано у книгах військово-морського теоретика, контр-адмірала А.Мехена (1840–1914) «Військово-морські інтереси Америки сьогодні і в майбутньому» (1897) та раніш опублікованої «Вплив морської сили на історію» (1660–1783), у яких він ратував, зокрема, за розширення мережі військово-морських баз, включаючи Кубу, Гаваї, Філіппіни, будівництво Панамського каналу, форсоване будівництво військово-морського флоту. Формула адмірала гласила: «Воєнний флот + торгівельний флот + морські бази = морська могутність». На його думку, «морська доля» Америки полягає спочатку в інтеграції американського континенту, а потім – «у встановленні абсолютного світового панування». Прихильником ідей адмірала став президент Теодор Рузвельт, який 1904 року проголосив політику «великого кийка» щодо сусідів США.

Не випадково 23 березня 1882 року створюється управління морської розвідки при управлінні особового складу й штурманської служби – перша постійна розвідувальна служба США. Активним прихильником посилення розвідувальної присутності США у світі став державний секретар Дж. У.Фостер (дід А.Даллеса). Під його впливом Конгрес у 1888 році ухвалив рішення про створення військових і військово-морських аташатів при посольствах США. У наступному році призначаються військові аташе в Берлін, Відень, Париж, Лондон і Петербург. Згодом аташати з'явилися у Римі (1890), Брюсселі (1892), Токіо й Мехіко (1894), до кінця сторіччя діяло вже 16 військово-дипломатичних представництв, які збирали інформацію про Іспанію (майбутнього противника) й наміри нейтральних держав. Усього ж до 1914 року існував 31 військовий аташат, третина з них – у країнах Латинської Америки.



*Теодор Рузвельт  
(фото часів американо-іспанської війни)*

Кадровою політикою аташатів займався, створене 1885 року Управління військової інформації (МІ — Military Information) при управлінні головного ад'ютанта на чолі з полковником Вагнером (звідси й неформальна назва — бюро Вагнера). Спочатку штат бюро складався з офіцера й секретаря, які вивчали газети та інші відкриті джерела. Першою бойовою справою цієї розвідувальної служби стала підготовка до війни з Іспанією.

Спізнившись до колоніального розподілу світу, Америка вирішила надолужити упущене за рахунок відсталого у військово-технічному плані Іспанії, заморськими володіннями якої на той час були Куба й Філіппіни. Крім того, уперше (але і не в останній раз) в американській історії «невеличка переможна війна» стала одним із інструментів порятунку фінансової системи США. Справа у тім, що Америка опинилася перед загрозою дефолту. Тоді президент США Клівленд звернувся по допомогу до засновника інвестиційного банкірства

Джона П.Моргана, який пройшов хорошу школу як фінансовий агент Ротшильдів, і поступово встановлював контроль над фінансовими потоками провідних індустріальних й транспортних корпорацій Америки. Д.Морган позичив уряду колосальну на той час сумму у 60 млн. доларів, з'явилися і кошти на агресію проти пристаркуватої колоніальної імперії.

Приводом до війни послужив вибух носової частини американського броненосця «Мейн» на рейді Гавани 15 лютого 1898 року (загибло 266 моряків). Причини вибуху не були достеменно встановлені, американська та іспанська комісії звинувачували протилежну сторону, хоча в радянській літературі побутувала версія про причетність до цієї провокації американської спецслужби.

Бюро Вагнера, яке значно розширилося, отримало завдання зібрати інформацію, необхідну для захоплення Гавани, і дані про дії кубинських партизанів, які 1895 року повстали проти іспанської корони. Людям Вагнера необхідно було встановити контакт з лідером герільї генералом К.Гарсія. Це завдання доручили вихованцю військової академії Вест-Поїнт, лейтенанту 9-го піхотного полку Е.Роуану. Пробравшись крізь джунглі до генерала, він завербував його, і 5 червня 1898 року американський десант у Сантьяго-де-Куба підтримав тристисячний загін повстанців. Результат бою за острів був вирішений.

В іспанських колоніях у Карибському морі з 1895 року здійснював розвідувальну роботу випускник Гарварду Ральф М. Ван Деман, який до цього був картографом. Завдяки йому вдалося зберегти життя тисячам не пристосованих до кубинського клімату американським «джи-ай»: на настійну вимогу розвідника президент Мак-Кінлі скасував облогу Гавани. 1898 року на Філіппінах Ван Деман запобіг теракту проти генерала А.Макартура (батька відомого полководця часів Другої світової війни), 1901 року створив на островах «відділ військової інформації» з 400 розвідувальними пунктами. Війна завершилася підписанням Паризького перемир'я 13 серпня 1898 року, згідно з яким США відійшли Філіппіни, Гуам, Пуерто-Ріко. Куба стала незалежною і розмістила американську базу у Гвантанамо.

На Філіппінах американська розвідка співпрацювала з лідером національно-визвольного руху Е.Агінальдо. Коли місцеве населення зрозуміло, що американці прийшли на зміну іспанським колонізато-

рам, то відповіли новим повстанням, з яким 70-тисячна американська армія боролася до 1901 року. Тоді вдалося схопити зв'язкового повстанців і на допитах у МІ вивідати дані про повстанського ватажка. З місцевих колаборантів сформували лжепартизанський загін, який захопив Е.Агінальдо. Очевидно, це був перший успішний досвід американської розвідки на шляху створення «п'ятої колони» у боротьбі з повстанцями.



*Винахідник Томас Едісон*

Активну роль відіграла розвідка в інтервенції великих держав у Китаї й придушенні там повстання іхетуанів («боксерського повстання») в 1900 році, у розгортанні заколоти 1903 року в Панамі з метою отримати контроль над каналом. Активізується розвідувальна діяльність Державного департаменту (дипломатичного відомства), свої секретні служби створюються при міністерствах фінансів і торгівлі. Почало зароджуватися технологічне шпигунство. До нього вдавався відомий винахідник Т.Едісон, а наприкінці XIX сторіччя фірма «Дженерал електрик» почала використовувати для розвідувальної діяльності визначного математика Штейнметца та інших учених.

1903 року в США створили Генеральний штаб армії, а в його складі — 2-й розвідувальний відділ із системою органів у військах (відділ G-2). Та невдовзі його об'єднали з армійським військовим коледжем у Вашингтоні й почали називати інформаційним бюро військового коледжу. З 1913 року виходили інструкції, які зобов'язували американських офіцерів, що відправлялися у відпустку за кордон, використовувати будь-які можливості для отримання військової інформації й повідомляти її безпосередньому начальнику.

Подальша еволюція американської спецслужби тісно пов'язана з іменем талановитого розвідника, згаданого вище Ван Демана (1865–1952). За словами А.Даллеса, який співпрацював з В.Деманом у роки Першої світової війни, він був «головною рушійною силою у процесі створення американської військової розвідки». 1904 року



*Генерал Джон  
Першинг, командир  
експедиційного корпусу  
США в Європі*

він вступив до військового коледжу, протягом 1906–1915 років був у відрядженні в Китаї. Досвід роботи «у полі» у різних регіонах світу дозволив йому виробити власну систему узагальнення інформації, яку довелося випробувати вже на театрі воєнних дій проти німців у Франції. У квітні 1917 року Деман, який не терпів бюрократичної тяганини, через голову начальника Генштабу Х.Скотта звернувся до військового міністра з пропозицією виокремити військову розвідку в самостійний орган і підсилити її. Через дві доби він став шефом військової розвідки МІ, отримав дозвіл присвоювати її співробітникам військові звання. Через рік у «позитивному» (розвідувальному) і «негативному» (контррозвідувальному) підрозділах МІ працювало 282 офіцери й 1100 цивільних фахівців.

Однак до початку Першої світової війни американська розвідка за рівнем організації та оперативного мистецтва значно поступалася англійській та французькій. У квітні 1917 року США вступили у Світову війну й відправили до Європи експедиційний корпус «чорного Джека» – генерала Дж.Д.Першинга, який прикував до себе чверть німецьких військ на Західному фронті. Генерал реорганізував штабну роботу, створивши функціональні відділи, якими курирував Генштаб, у тому числі розвідувальний G-2 на чолі з талановитим розвідником полковником Д.Нуланом.

Деман і Нулан засновували також корпус розвідувальної поліції, який згодом перейменували на контррозвідувальний корпус. За свідченням тодішнього начальника британської розвідки сера Б.Томсона, у лавах американських сил у Європі перебувало до 50 тис. «мовчазних спостерігачів», про існування яких не знали навіть командири. На 60 військовослужбовців припадав один інформатор контррозвідки. Підозрілих або ненадійних солдат без будь-яких пояснень перево-

дили з передової у робочі батальйони або повертали у Штати. За солдатами, представниками «дванадцят мов», потрібно було ретельно стежити. На особливу свідомість сподіватися не доводилося, оскільки перші ж полонені янкї розповідали німцям, що прибули воювати за Ельзас-Лотарингію — «велике озеро десь там...».

Нулан намагався ретельно підбирати кадри, причому таким нестандартним способом, як розміщення відповідних оголошень у газетах. Відібраних з волонтерів 50 людей направляли на навчання до Англії. На розвідку не жаліли коштів: деякі агенти за дані про елітні німецькі дивізії отримували солідну грошову винагороду — до 10 тисяч доларів. Перші свої кроки робили авіаційна розвідка й радіоперехоплення, закидання агентури парашутним способом. Тактика американської розвідки поступово ставала наступальною, вона намагалася укорінювати свою агентуру в розвідувальні й контррозвідувальні органи Німеччини, перехоплювати їхні канали зв'язку.

Американці суттєво збільшили розвідувальну присутність у Європі, де створили до 40 резидентур у Німеччині, Росії, Голландії, Данії, Швеції, Швейцарії. Не забували й про Латинську Америку, активно працювали в Мексиці, на територію якої 1916 року США в чергове вторглися (у 1915 р. США захопили Гаїті, в 1917-м почали інтервенцію на Кубу).

Окремо варто зупинитися на негласній ролі США у підтримці Жовтневої революції 1917 року в Росії. Нині широко відомо про серйозну зовнішню фінансову підтримку більшовиків — її, як правило, зводять до «німецького Генштабу» та «опломбованого вагону», який перевіз з Швейцарії через Німеччину в Росію В.Леніна та групу його соратників, професійних революціонерів. Щодо механізму фінансування, то 50 млн. марок були перераховані через шведський «Ніа Банкен» Олофа Ашберга торгівельній фірмі відомого авантюриста від революції Олександра Парвуса (Гельфанда) в Копенгагені, де він закупав дефіцитні товари, в Росії їх реалізовувала більшовичка Суменсон. Гроші йшли на партійні потреби, утримання активістів-більшовиків, агітацію, видання «Правди» тощо.

Однак не прийнято звертати увагу на те, що з цих 50 млн. 40 млн. золотих марок (\$ 10 млн.) перевели зовсім не з Німеччини, а від банкірського дому Варбургів з Нью-Йорка. Про це, зокрема, йдеться у

книзі Ентоні Саттона «Уолл-Стріт та більшовицька революція». Там саме наводяться і інші свідчення цілеспрямованої підтримки США лідерів російської смуги. У січні 1917 р. в Америку прибув майбутній «червоний лев революції» й творець Червоної армії Лев Троцький. Жив він на широку ногу, мав дім з нечуваною по тим часам розкішшю — холодильником та пілососом, машину з водієм. А головне — користувався підтримкою тамтешніх високих політичних й фінансових кіл. Паспорт для повернення в Росію йому особисто видав президент США В.Вільсон. 26 березня 1917 року з Нью-Йорка відправився до Європи пароплав з Л.Троцьким та великою групою революціонерів. Хоча в канадському Галіфаксі це вибухонебезпечне товариство затримали як можливих німецьких шпигунів, однак швидко звільнили на прохання англійського посольства (воно діяло на вимогу Державного департаменту США).

Взагалі син херсонського латифундиста Л. Троцький при всіх його революційних переконаннях родинними зв'язками тісно пов'язувався з впливовими фінансистами. Його дядько Абрам Животовський відомий як мільйонер-біржовик, член «Російсько-Азіатського банку», торгував металом з США у роки Першої світової війни. Три брати Троцького-Бронштейна осіли в різних державах, і згодом налагоджували бізнесові зв'язки між більшовицькою Росією і Заходом. Літературний агент Троцького в США Гомберг-Грузенберг виступав довіреною особою, радником «Чейз Нешнл Бенк» в Нью-Йорку.

Фінансовою підтримкою революції США не обмежилися і надалі вели свою фінансово-економічну й геополітичну гру у роки Громадянської війни 1917–1922 років, паралельно фінансово підтримуючи і більшовиків, і Білий рух, адже будь-який переможець звернувся б до Америки за кредитами та промисловими товарами для понівеченої країни, перспективними виявлялися і майбутні концесії на родовища корисних копалин, залізниці, величезний російський ринок та дешевий хліб. В будь-якому разі дестабілізована революцією та знесилена громадянською війною Росія переставала бути конкурентом США, котрі після перемоги у Першій світовій війні почали активно створювати політичні позиції на європейському континенті.

Проте, за великим рахунком, Штати спіймали облизня, хоча економічні відносини з СРСР і розвивалися, незважаючи на офіційне

визнання СРСР Америкою тільки у 1933 році. Більшовики, здобувши перемогу, почали де-факто відновлювати великодержавний проект, поступово переходячи від гасла світової революції та кондового марксизму до відродження російського традиціоналізму, національних традицій державотворення, повернення до східнослов'янсько-православної цивілізаційної матриці (при офіційному збереженні марксистко-ленінської фразеології), а з кінця 1930-х років відкрито обстоювати об'єктивні геополітичні інтереси, котрі склалися у цього євразійського гіганта століттями. О.Парвуса невдячні ленінці в Росію (які добре знали нутро «соратника») більше не пустили, гешефтмахер від політики помер в еміграції у 1924 році.

Прикметно, що після розпаду Російської імперії розвідка США почала цікавитися Україною, яка тоді боролася за статус автономії. У травні 1917 року, згідно з рішенням Ради національної оборони США, до Росії через Владивосток прибула «економічна місія» Рута. В Україні вона в основному збирала інформацію про Чорноморський флот, про становище в металургійній і цукровій промисловості. Рута змінила «залізнична місія» Стівенса — одного з організаторів авантюри навколо Панамського каналу.

Американські представники встановили контакти з деякими членами Центральної Ради України, генеральним секретарем (міністром) в іноземних справах Олександром Шульгіним, політемігрантом, майбутнім президентом Чехословаччини Томашем Масариком. Після проголошення 20 листопада 1917 року Української Народної Республіки (УНР), до України прибула військова місія генерала Скотта й група офіцерів з румунських Ясс. У Галичині, яка на той час ще перебувала у складі Австро-Угорської імперії, діяли американські розвідники, які вели підривну діяльність.

Зрештою, розвідка США сказала своє слово й у процесі післявоєнного врегулювання. До складу делегації на Паризьку мирну конферен-



*Перший президент  
Чехословаччини  
Томаш Масарик*

цію на чолі з президентом В. Вільсоном увійшла велика група розвідників під орудою Ван Демана (на цей форум прибула й об'єднана делегація УНР ЗУНР).

Чималих успіхів досягла дешифрувальна служба, організована капітаном Ярді, яка систематично перехоплювала й розшифровувала депеші делегацій інших країн.

«У квітні 1917 року, – зазначав дослідник історії спецслужб США Т. Джонсон, – військова американська розвідка була ще нечисленною». Довелося негайно освоювати позитивні напрацювання англійських, французьких і російських колег «як відправний пункт для власної розвідувальної діяльності». Американська розвідка на континенті стрімко «нарошувала м'язи»: якщо з Д. Першингом 27 травня 1917 року до Європи прибуло три офіцери розвідки, то через 16 місяців у Франції діяло 287 кадрових розвідників, не враховуючи тисячі офіцерів розвідувальних підрозділів частин і з'єднань.

Д. Нулан і його команда виявилися добросовісними учнями, вони швидко переймали досвід союзників (віддаючи перевагу англійській моделі ведення розвідки), об'їхали Західний фронт, ознайомилися з механізмом розвідувального забезпечення літнього наступу у Фландрії: від допиту полонених до аналізу даних авіарозвідки. Наочним прикладом копіткої праці розвідників стала масштабна карта, де до останнього дня бойових дій, 11 листопада 1918 року, було нанесено розташування 398 німецьких і союзницьких дивізій від Північного моря до Альп. Налагоджувалося розвідабезпечення низки армійських операцій союзників, робота цензури, дешифрувальна служба.

Американці також виявилися здібними учнями англійців в галузі «психологічної війни» і дезінформації та енергійно включилися у роботу Союзного бюро пропаганди у ворожих країнах на чолі з «головним шахраєм Антанти», газетним королем-консерватором лордом Норткліфом, закидаючи німців мільйонами листівок і брошур панічного змісту.

На Західному фронті «батько американської розвідки» Ван Деман, який звик до роботи на передньому краї, передав керівництво центральним апаратом розвідки бригадному генералу Дж. Мальбору, а сам прибув в «господарство» Д. Нулана, де вивчав і впроваджував досвід

розвідки союзників, виїжджав у спецвідрядження до європейських країн.

Згодом, у процесі міжнародно-правового облаштування результатів Першої світової війни на Паризькій (Версальській) мирній конференції, розвідник полковник Хауз (ставший генералом) перетворився у головного політичного радника президента США Вудро Вільсона. Існують твердження, що саме цей надзвичайно впливовий консультант уклав знамениті «14 пунктів» В.Вільсона – по суті, перший доктринальний документ, який містив американські погляди на новий світовий порядок.

Американці організували такий своєрідний, космополітичний за складом контррозвідувальний орган як «розвідувальна поліція». Серед 400 її співробітників були не тільки персони з університетською освітою і знанням мов, але й безнадійні суб'єкти – дезертири, грабіжники потягів, різні авантюристи. Щоправда, більшість з них виявилися «на висоті завдання» і неабияк ускладнили життя німецьким вивідникам.

...Перша світова війна підсилила Америку, поклала початок її активній грі в Європі. Після Другої світової війни поступитися позиціями «володарка морів» Великобританія, яка, що символічно, під час війни змушена була закупити в янкі півсотні застарілих есмінців типу «Ліберті» ціною поступки на заморські володіння. Відтепер американська міць стає провідною у Європі. Активним інструментом утвердження ролі великої держави стає й розвідувальне співтовариство США, і хто знає, чи усвідомлюємо його щоденний опосередкований вплив на наше буденне життя. Тим цікавіше зазирнути в минуле цього активного учасника формування політичного клімату планети.